

Závěrečná práce

Mladá žena s kombinovaným postižením

Studijní program:

DVPP Další vzdělávání pedagogických pracovníků

Studijní obor:

Speciální pedagogika – studium v oblasti pedagogických věd

Autor práce:

Mgr. Jana Fojtíková

Vedoucí práce:

Mgr. Martin Korych
Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Liberec 2022

Zadání závěrečné práce

Mladá žena s kombinovaným postižením

<i>Jméno a příjmení:</i>	Mgr. Jana Fojtíková
<i>Osobní číslo:</i>	P21C00058
<i>Studijní program:</i>	DVPP Další vzdělávání pedagogických pracovníků
<i>Studijní obor:</i>	Speciální pedagogika – studium v oblasti pedagogických věd
<i>Zadávací katedra:</i>	Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky
<i>Akademický rok:</i>	2021/2022

Zásady pro vypracování:

Cíl závěrečné práce: Zmapovat efektivitu průběhu vzdělávacího procesu v mateřské a základní škole u mladé ženy s kombinovaným postižením.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, analýza případu, příprava a zpracování pedagogické kazuistiky, formulace návrhů na opatření.

Metody: Pozorování, rozhovor.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce: tištěná/elektronická
Jazyk práce: Čeština

Seznam odborné literatury:

FISCHER, S., aj., 2014. *Speciální pedagogika – Edukace a rozvoj osob se specifickými potřebami v oblasti somatické, psychické a sociální*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-792-7
KRŠEK, P., aj., 2020. *Dětská mozková obrna*. Praha: Galén. ISBN 978-80-7492-476-7
NOVOTNÁ, L., aj., 2016. *Narodilo se předčasně*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1072-6.
SVOBODA, M., aj., 2009. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-566-0.
ŠVARCOVÁ, I., 2001. *Mentální retardace*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN: 978-80-7367-889-0.

Vedoucí práce: Mgr. Martin Korych
Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání práce: 3. dubna 2022
Předpokládaný termín odevzdání: 15. prosince 2022

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Pavel Kliment, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 13. června 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že svou závěrečnou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé závěrečné práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou závěrečnou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé závěrečné práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li závěrečné práce nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má závěrečná práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Obsah

Obsah	1
1 Úvod	2
2 Teoretická část	3
2.1 Mentální retardace – vymezení, klasifikace, etiologie	3
2.1.1 Dítě s mentální retardací	3
2.1.2 Povinná školní docházka u žáků s mentální retardací	5
2.2 Předčasně narozené dítě	5
2.3 Dětská mozková obrna	6
2.4 Přidružené vady	7
2.5 Dítě s kombinovaným postižením	7
3 Praktická část – kazuistika	9
3.1 Anamnéza	9
3.1.1 Osobní anamnéza	9
3.1.2 Ústavní anamnéza	9
3.1.3 Školní anamnéza	10
3.2 Pozorování	12
3.2.1 Pedagogické pozorování	12
3.2.2 Zjištění	12
3.3 Testování	14
3.3.1 Didaktické testy	14
3.3.2 Zjištění	15
3.4 Navrhovaná doporučení	16
3.4.1 Navrhovaná doporučení vzhledem k rodině dítěte	16
3.4.2 Navrhovaná doporučení vzhledem ke škole	16
4 Závěr	17
Použitá literatura	18
Přílohy	19
Příloha č. 1	20
Příloha č. 2	21
Příloha č. 3	22
Příloha č. 4	23
Příloha č. 5	24
Příloha č. 6	25
Příloha č. 7	26

1 Úvod

Cílem závěrečné práce je zmapování efektivity průběhu vzdělávacího procesu v mateřské a základní škole u mladé ženy s kombinovaným postižením.

Mladá žena, pro zachování anonymity jí dejme jméno Eva, je v současné době devatenáctiletá a je vzdělávána v desátém ročníku speciální třídy. S dívkou přicházím do styku denně. Učím ve stejné škole, potkávám ji na chodbách, v její třídě učím jednu hodinu týdně pracovní vyučování. Mohu se tedy dostat i k osobním dokumentům, které má škola k dispozici. Rodiče jsou velmi vstřícní a ochotně mi podávají dostatek informací.

Již druhým rokem pracuji v základní škole zřízené podle §16 odst. 9 školského zákona. Učím převážně žáky ve třídách pracujících podle programu pro ZŠ praktickou, a to většinu předmětů, což mi umožňuje využívat mezipředmětové vazby i zahrnovat průřezová témata hned, ve chvíli, kdy jsou právě potřeba. Velkou výhodou naší školy je práce v malých kolektivech a v klidném prostředí, kde není tolik soutěživosti. Děti se u nás setkávají s přiměřenými a zvládnutelnými úkoly, zažívají úspěch a emoční stabilitu. Po absolvování školy si mohou vybírat z široké nabídky učebních oborů podle svých zájmů a schopností.

V naší škole je i několik speciálních tříd určených pro děti se středně těžkou mentální retardací a případně dalším zdravotním postižením, autismem. Jedná se o malé kolektivy o počtu maximálně 6 žáků, kterým se po celou dobu vyučování věnuje učitelka a asistentka. Práce ve speciálních třídách je systematická, strukturovaná a výrazně přizpůsobená individuálním potřebám žákům. Třídní kolektivy se skládají z žáků různých ročníků. Důraz se ve škole klade na osvojení základů čtení, psaní a počítání, na rozvoj sebeobslužných činností, hygienických návyků, ale také na sociální dovednosti a rozvoj morálně volných vlastností dětí, jako je sebekázeň, pracovitost, dodržování pravidel, plnění zadaných úkolů, přátelskost a vstřícnost k druhým.

Závěrečná práce je zpracována metodou kazuistiky. Sběr dat probíhal především formou pozorování a analýzy školní dokumentace, kde je velmi znát vývoj schopností, jejich stagnace a opětovný rozvoj při přestupu do speciální třídy. V přílohách zveřejňuji také dotazník pro třídní učitelku dívky a ukázky výtvarných prací, jakož i fotografie dívky při běžných domácích pracích.

Smyslem závěrečné práce je zhodnotit, nakolik je dívka s kombinovaným postižením schopna smysluplně zvládnout školní docházku a následně se začlenit do společnosti.

2 Teoretická část

V kapitole teoretické části této závěrečné práce je nutné vymezit základní pojmy a klasifikace, které jsou potřeba pro provedení kazuistiky, a popis uplatněných metod.

2.1 Mentální retardace – vymezení, klasifikace, etiologie

Mentální retardace je souborné označení pro výraznou podprůměrnou úroveň obecné inteligence projevující se od útlého dětství. Pojem mentální retardace se začal používat až v roce 1959. Předtím se užívala označení jako slabomyslnost, slaboduchost, oligofrenie, duševní zaostalost nebo rozumový defekt. Termín mentální retardace vystihuje medicínské, psychologické, pedagogické a sociální aspekty života člověka s mentální retardací od narození po smrt. (Kroupová 2016, s. 197) Slovo retardace představuje opoždování, zpomalení. Existuje několik klasifikací mentální retardace.

Osoby s mentální retardací mají vždy negativně ovlivněny rozumové schopnosti, tedy inteligenci, tedy schopnost učit se z vlastních zkušeností a přizpůsobovat se novým podmínkám. Inteligenci vyjadřujeme pomocí IQ, tedy inteligenčního kvocientu, který vyjadřuje vztah mezi chronologickým věkem a mentálním věkem člověka. Pomocí naměřeného IQ můžeme určit i hloubku mentální retardace. Dle Mezinárodní klasifikace nemocí MKN-10 (ÚZIS 2022) rozdělujeme mentální retardaci na následující skupiny:

Lehká mentální retardace se pohybuje mezi hodnotami IQ 69 – 50, u dospělých odpovídá mentálnímu věku 9 - 12 let. Stav už způsobuje problémy ve školní výuce, ale mnoho dospělých je schopno pracovat a udržovat sociální vztahy.

Středně těžká mentální retardace se nachází v rozpětí IQ 49 – 35, což u dospělých odpovídá mentálnímu věku 6 – 9 let, v dospělosti však jedinci mohou dosáhnout určité samostatnosti a nezávislosti na druhých. Zvládnou přiměřené komunikační dovednosti, ale potřebují určitou podporu a pomoc pro fungování v práci a ve společnosti.

Těžká mentální retardace se vyskytuje v pásmu IQ 34 – 20, u dospělých odpovídá mentálnímu věku 3 – 6 let. Takovým jedincům je třeba trvalá podpora ve všech sférách života.

Hluboká mentální retardace znamená IQ nižší než 19, u dospělých se jedná o mentální věk do 3 let. Osoby s hlubokou mentální retardací jsou zcela závislé na pomoci druhých, vyžadují trvalou pomoc a podporu při pohybu, komunikaci i hygieně.

Z hlediska etiologie rozdělujeme mentální retardaci do tří skupin na prenatalní, perinatální a postnatální. (Valenta, Müller 2013)

V prenatalním období vznikají nemoci jako například Downův syndrom, hydrocefalus, galaktosemie z důsledků chromozomální aberace, infekce zarděnkami nebo toxoplazmózou nebo špatného prostředí, ve kterém se budoucí matka nachází.

Kvůli překotnému nebo naopak protahovanému porodu, klešťovému porodu, respirační nouzi plodu nebo nízké porodní hmotnosti může vzniknout mentální retardace v perinatálním období.

A v období postnatálním mohou nastat infekce, otravy organismu, úrazy hlavy, které také vedou ke vzniku mentální retardace. Dítě může trpět podvýživou, je zanedbáváno, deprivováno.

2.1.1 Dítě s mentální retardací

Z hlediska psychické struktury osobnosti mentálně retardovaní jedinci netvoří homogenní skupinu, kterou by bylo možno globálně charakterizovat. Každý mentálně postižený je svébytný subjekt s charakteristickými osobnostními rysy. Přesto se však u nich projevují určité společné znaky, jejichž

individuální modifikace závisí na druhu mentální retardace, na její hloubce, rozsahu, na tom, zda jsou rovnoměrně postiženy všechny složky psychiky, nebo zda jsou výrazněji postiženy některé psychické funkce a duševní vývoj je nerovnoměrný (Švarcová 2001, s. 33).

Mentální retardace se projevuje zejména zpomalenou chápavostí, jednoduchostí a konkrétností úsudků, sníženou schopností vyvozování logických vztahů, těžkou pozorností, nedostatečnou slovní zásobou, impulzivitou, zvýšenou potřebou uspokojení a bezpečí, poruchami pohybové koordinace nebo poruchami v interpersonálních skupinových vztazích.

U dětí s mentální retardací je oslabena jedna ze základních funkcí lidské psychiky – potřeba poznávat okolní svět (Švarcová 2001, s. 36). Výrazně je omezena i schopnost abstrakce a zobecňování. První abstrakcí, které je dítě schopno, je poznávání barev. Považujeme ho za určitý kvalitativní ukazatel úrovně myšlení. Další abstrakcí je počet, který začíná rozlišením hodně, nebo málo, teprve potom se diferencuje. Mentálně postižené dítě spíše vzpomíná na konkrétní situační souvislosti mezi předměty a jevy, než přemýšlí.

Zvláštní obtíže ve vzdělávání mentálně retardovaných dětí činí to, že nedovedou v případě potřeby použít již osvojených rozumových operací. Dítě nepromyslí své jednání a nepředvídá jeho důsledek. Této nedostatku je spojen i s nekritičností myšlení. Dítě nepochybuje o správnosti okamžitých domněnek.

Děti s mentální retardací rychle zapomínají a zpravidla si poznatky a dovednosti nedokážou včas a vhodně využít v praxi. Charakteristikou jejich paměti je pomalé tempo osvojování všeho nového a nestálost uchování spojená s nepřesností vybavování. Děti si lépe zapamatují vnější znaky předmětů a jevů než logické souvislosti.

Ve většině případů jsou děti s mentální retardací emočně nevyspělé a chovají se jako děti nižší věkové úrovně. Cizí prostředí a situace v nich vyvolávají strach. Opožděně a obtížně se u nich vytvářejí morální city, jako je svědomí, soucit, povinnost nebo pocit zodpovědnosti. Jsou ale velmi emocionální, dovedou mít rádi své blízké, jsou velmi vnímaví k jejich bolestem a trápením a chtějí pomáhat každému, kdo pomoc potřebuje.

Dítě s mentální retardací nemá dostatek vůle, nedokáže si odříct něco bezprostředně žádoucího, není schopné řídit vlastní jednání a překonávat překážky, je nesamostatné a bez vlastní iniciativy.

Charakter dítěte je určován výchovou a podmínkami jeho života v konkrétním prostředí. Je otázka, zda nemoc může být příčinou vzniku určitého charakteru a jak nemoc a výchova ovlivňují vývoj charakteru dítěte. Nemoc nevytváří žádný charakter, ale tvoří především určité zvláštnosti dynamiky nervových procesů dítěte. Sama o sobě je jednou z důležitých podmínek života dítěte, již se dítě nějakým způsobem přizpůsobuje. Na utváření charakteru dítěte se do značné míry podílí jeho rodina. (Švarcová 2001, s. 47). I když její úloha je velmi náročná. Je nutné určit správnou míru přísnosti a náročnosti na postižené dítě. Na vhodné organizaci života dítěte závisí utváření základních rysů jeho charakteru.

Jedním z účinných způsobů je výchova správných návyků. Základem návyků jsou dynamické stereotypy, které návyk zmechanizují. Špatné návyky nelze odstranit rychle. Je třeba nejdříve zjistit jeho příčinu, a pak působit na ni než na její důsledek. Tresty jsou ve výchově dětí s mentálním postižením velmi málo efektivní. Na druhé straně však jejich nevhodné, agresivní chování vůči jiným lidem nelze tolerovat ani omlouvat. Tím by se toto jednání prohlubovalo a upevňovalo a v průběhu vývoje dítěte by se mohlo stát zcela neúnosným. I děti se závažným postižením mají být vedeny k sebeovládání (Švarcová 2001, s. 47). U některých dětí se osvědčuje ignorovat jejich nevhodné projevy, pokud jimi nikomu neublíží, u jiných pozitivně působí dočasná izolace, některé projevy a způsoby chování vyžadují medikaci.

2.1.2 Povinná školní docházka u žáků s mentální retardací

Výchovu a vzdělávání lidí s mentálním postižením chápeme jako celoživotní proces. Současný systém výchovy a vzdělávání dětí s mentální retardací usiluje o dosažení maximálně možné úrovně vzdělání. Základy výchovy spočívají v rodině. Je ale mnohem obtížnější, náročnější na pedagogické dovednosti, čas a trpělivost rodičů. Výsledky se dostávají velmi zvolna. Téměř každý z rodičů propadá pocitům nespěšnosti a beznaděje. V takových situacích potřebuje pomoc nebo jen odbornou konzultaci. K tomuto účelu slouží speciálně pedagogická centra pro děti a mládež s mentálním postižením. Jejich stěžejním úkolem je pravidelná a dlouhodobá práce s postiženým dítětem od nejranějšího věku až po ukončení školní docházky (Švarcová 2001).

Dle Školského zákona může zřizovatel základní školy speciální zřídit třídy přípravného stupně základní školy speciální, které poskytují přípravu na vzdělávání v základní škole speciální dětem se středně těžkou a těžkou mentální retardací, se souběžným postižením více vadami nebo s autismem. Přípravný stupeň je chápán jako příprava na povinnou školní docházku. O zařazení dítěte do třídy přípravného stupně základní školy speciální rozhoduje ředitel školy na žádost zákonného zástupce a na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení (Zákon č. 561/2004 Sb, § 48a).

Žáci se středně těžkou a těžkou mentální retardací, se souběžným postižením více vadami a s autismem se mohou vzdělávat v základní škole speciální, a to na žádost zákonného zástupce a na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení. Vzdělávání v základní škole speciální má deset ročníků a člení se na první a druhý stupeň. První stupeň je tvořen prvním až šestým ročníkem, druhý stupeň sedmým až desátým ročníkem (Zákon č. 561/2004 Sb, § 48). Žáci se vzdělávají podle Školního vzdělávacího programu vytvořeného dle Rámcového vzdělávacího plánu pro obor vzdělání Základní škola speciální.

Podle školského zákona, § 55 žákovi uvedenému v § 16 odst. 9 může ředitel školy ve výjimečných případech povolit pokračování v základním vzdělávání do konce školního roku, v němž žák dosáhne dvacátého roku věku, v případě žáků vzdělávajících se ve vzdělávacím programu základní školy speciální pak se souhlasem zřizovatele do dvacátého šestého roku věku. V uvedených případech, pokud jde o přípravu na výkon povolání nebo pracovní činnosti, spolupracuje ředitel školy s Úřadem práce České republiky (Zákon č. 561/2004 Sb, § 55).

2.2 Předčasně narozené dítě

Předčasně narozené děti se nejčastěji rozdělují podle dosaženého týdne těhotenství na lehkou nezralost (36. - 37. týden těhotenství), střední nezralost (32. - 35. týden těhotenství), těžkou nezralost (28. - 31. týden těhotenství) a extrémní nezralost (pod 28. týden těhotenství). Dosažený týden těhotenství nám vypovídá, jak moc jsou jednotlivé orgány nezralé a jak dlouho může trvat jejich dozrávání. Pro průběh poporodní adaptace a pravděpodobnost následné péče je toto určení velmi důležité. České republice patří jedno z předních míst žebříčku úspěšnosti v péči o tyto novorozence (Straňák, aj. 2022).

Zahájení péče o nezralé děti není ve světě jednotné. Ve většině vyspělých zemí světa se intenzivní péče o nezralé děti zahajuje ve 24. týdnu těhotenství. V České republice dlouho platila hranice zahajování péče od 28. týdne těhotenství nebo od porodní hmotnosti nad 1000 gramů. S rychlým rozvojem neonatologie se v současnosti posunula hranice životaschopnosti na 22. týden těhotenství nebo porodní hmotnost nad 500 gramů (Straňák, aj. 2022).

Nedonošenost se dotýká celé rodiny a je velmi obtížné vyrovnat se s tím. Nedonošené miminko si nedonesou rodiče domů už 4. den po porodu, ale je umístěné několik týdnů až měsíců na novorozenecké jednotce intenzivní péče (Dokoupilová, aj. 2016).

Hlavní příčina předčasných porodů zůstává nevyjasněna, ale známe několik rizikových faktorů, které mohou vést k předčasnému porodu. Některé z nich lze během těhotenství omezit nebo úplně odstranit, např. léčení poševní i jiné infekce v těhotenství (Straňák, aj. 2022).

Rodina, které se narodí velmi předčasně dítě či dítě s postižením, se nachází v náročné situaci, kterou nikdo nečekal a nikdo si ji nepřál. V takové rodině se podstatně mění hodnoty, potřeby a někdy i role jejích členů (Dokoupilová, aj. 2016).

Předčasný porod probíhá velmi podobně jako porod v termínu. Matce se spustí hormonální procesy, laktace a pečovatelského chování, bohužel však nemá o koho pečovat. Miminko musí být umístěno v inkubátoru, aby byly jeho životní funkce monitorovány, nebo přístrojově podporovány (Straňák, aj. 2022).

Rodiče jsou mnohdy zklamaní, když poprvé vidí své předčasně narozené dítě, které srovnávají s dítětem narozeným v řádném termínu či bez postižení. Matka často trpí pocity viny, že nebyla schopná dítě donosit, může mít obavy z toho, že nebude dobrou matkou, z reakce partnera, příbuzných a známých. Narození dítěte neprovází obvyklá radost a oslavné rituály. Maminka se na několik měsíců přesouvá do nemocnice za svým dítětem, prožívá pocity izolace, bezmoci a úzkosti. Role tatínků je extrémně náročná, pracují, případně pečují o další děti a své nedonošené dítě vidí jen občas a na krátkou dobu. Očekává se od nich podpora, a přitom často nemají jak a kde vyjádřit své starosti a obavy (Straňák, aj. 2022).

2.3 Dětská mozková obrna

Dětská mozková obrna (DMO) je označení pro skupinu chronických onemocnění, která se začínají projevovat již v raném dětství, vznikají výhradně v mozku a postihují hybnost. S rostoucím věkem se již nezhoršuje. Mezi rizikové faktory výskytu DMO se považují vícečetná těhotenství, vysoký obsah bílkovin v těhotenství, předčasný, komplikovaný porod nebo porod koncem pánevním, nízká porodní hmotnost a nezralost. Riziko DMO může postihnout také děti, které se narodily s viditelnými vývojovými vadami nebo trpí postnatálními epileptickými záchvaty. (Kraus 2005)

Příčiny DMO se často nepodaří objasnit, mnohdy se kombinují a dle doby vzniku lze kategorizovat na prenatální, perinatální a postnatální. (Opatřilová 2003). Mezi příčiny vzniku DMO v prenatálním období patří infekční onemocnění matky v průběhu těhotenství (zarděnky, toxoplazmóza), toxické vlivy drog, alkoholu, nikotinu, odlišný Rh faktor, úrazy matky, dědičnost a nedonošenost či přenošenost dítěte. Příčiny DMO v perinatálním období často souvisejí s komplikacemi během porodu (abnormální, protahovaný či překotný porod) nebo selhání zásobování dítěte kyslíkem. DMO postnatální je způsobena poškozením mozku v prvních měsících nebo letech života. Příčinou může být též mozková infekce, např. zánět mozkových blan nebo zánět mozku. Za vznik DMO může i mechanické poranění mozku, po pádu či při týrání. DMO může matka předejít zdravým životním stylem a pravidelnou prenatální péčí.

Existuje několik forem DMO, které můžeme rozdělit podle typu hybné poruchy. Nejčastější je forma spastická. Je charakterizována trvale staženými svaly v postižených oblastech. Mluvíme pak o paréze, oslabení nebo plegii, ochrnutí. Podle počtu postižených končetin můžeme indikovat spastickou diparézu/diplegii (postižení obou dolních končetin), hemiparézu/hemiplegii (postižení končetin na jedné polovině těla), triparézu/triplegii (postižení obou dolních a jedné horní končetiny) nebo kvadruparézu/kvadruplegii (postižení všech čtyř končetin). (Kraus 2005)

Dyskinetická forma DMO je charakteristická mimovolními krouživými pohyby končetin. Tyto pohyby mohou postihnout i svaly obličeje, což způsobuje vznik různých grimas, mlaskání a žmolání úst. Ve stresových situacích jsou pohyby výraznější, ale v klidu, ve spánku zcela vymizí. Lidé s touto formou

DMO mnohdy nejsou schopni kontrolovat svalovou koordinaci potřebnou k artikulaci, a proto nemluví.

Ataktická forma DMO se vyskytuje vzácně, poškozuje vnímání rovnováhy. Chůze je značně nestabilní, široká, vypadá jako opilecká. Jedinci mají problémy s přesnými a rychlými pohyby a psaním. (Kraus 2005)

DMO je bohužel trvalá, nevyléčitelná choroba. Ale její léčba může přinést pozitivní výsledky a může přívětivě ovlivnit kvalitu života nemocného. Je dokázáno, že děti, u kterých byla včas zahájena správná léčba, mohou vést normální běžný život.

Protože poruchy postihují i orgánové soustavy, je třeba, aby na terapii spolupracovali specialisté z různých oborů: neurolog, fyzioterapeut, ortoped, přidávají se logopedi, psychologové a v neposlední řadě i speciální pedagogové. Cíl léčby by neměl být zaměřený jen na poruchy hybnosti, ale i na rozvoj dovedností, které povedou k lepší sebeobslužnosti. (Kraus 2005)

2.4 Přidružené vady

Onemocnění DMO může být doprovázeno i dalšími problémy: mentální retardací, epilepsií, hydrocefalem, poruchami zraku a sluchu, růstovou retardací, kdy je opožděn nebo oslaben růst postižených končetin. (Kraus 2005).

Častým projevem mozkové obrny je mentální postižení, které se vyskytuje u dvou třetin případů. Mentální postižení ovlivňuje vývoj a úroveň rozumových schopností, ale i psychické schopnosti a komunikační dovednosti. Mentálním postižením je značně ovlivněna možnost pracovního a sociálního uplatnění a schopnost vstupovat do zdravých sociálních vztahů (Slowík 2016). Příznaky mentálního postižení se nejčastěji objevují u formy hypotonické a kvadruparetické, nejméně je intelekt postižen u hemiparetické a dyskinetické formy (Kraus 2005).

Téměř u poloviny dětí s DMO se vyskytují poruchy řeči, které bývají různého stupně, od lehkých poruch artikulace až po ztrátu schopnosti artikulace. Příčinou poruch řeči je postižení svalstva dílčích mluvních orgánů. Řečový projev postižené osoby je narušen v oblasti rytmu, melodie, plynulosti, respirace, fonace a srozumitelnosti (Vítková 1998).

U dětí s DMO je častý výskyt smyslových poruch, a to zejména poruch zraku a sluchu. Nejčastěji se mezi vadami zraku objevuje strabismus (šilhání), kdy osy vidění obou očí nejsou souměrné. Aby nedošlo později k rozvoji amblyopie (tupožrakosti), je nezbytné šilhání podchytit včas. Běžnou léčbou dětí předškolním věku je korigování tupožrakého oka pomocí zakrytí zdravého oka okluzorem (Vítková 1998). Sluchová vada, její typ a stupeň mají vliv i na výslovnost. Řeč je po stránce artikulací, rytmické a dynamické obvykle deformována. Speciální pedagogové se proto zaměřují na dobré vyvození artikulace při respektování respirace a fonace (Vítková 1998).

Mezi další běžně se vyskytující přidružené vady dětí s mozkovou obrnou se řadí ortopedické vady. Vyskytují se různé deformity dolních končetin, vadné postavení kyčlí, nesprávné držení těla a jiné (Vítková 2006). Ortopedické vady se vyskytují hojně především u spastiků (Vítková 1998).

Děti s DMO mají často problémy s učením. Hojně se vyskytuje dyslexie, porucha čtení, potíže s matematikou nebo jiné specifické obtíže (Kraus 2005).

2.5 Dítě s kombinovaným postižením

Dětská mozková obrna se nikdy nevyskytuje samostatně, ale vždy jde ruku v ruce s dalšími zdravotními problémy. (Kraus 2005) Podle charakteristiky uvedené ve Věstníku MŠMT ČR č.8/1997 (č.j. 25602/97-22) "se považuje za postiženého více vadami dítě, resp. žák postižený současně dvěma nebo více na sobě kauzálně nezávislými druhy postižení, z nichž každé by jej vzhledem k hloubce a důsledkům opravňovalo k zařazení do speciální školy příslušného typu" (Věstník MŠMT ČR č.8/1997).

Pro dítě s kombinovaným postižením je nejdůležitější zejména velká podpora rodiny, trpělivost a láskyplná péče. Dítě je třeba zapojit do společnosti ostatních zdravých dětí, aby se naučilo prožívat běžné situace, komunikovat s vrstevníky a najít si mezi nimi své místo. Pro rodinu je důležité přijmout tuto nelehkou situaci s pokorou a nedržet dítě pro jeho onemocnění v izolaci. Dítě se musí naučit dovednostem, kterým se může věnovat ve svém volném čase, některé činnosti může vykonávat dokonce lépe než zdravé děti. Rodina musí pomáhat svému dítěti nenápadně a šetrně překonávat jeho handicap. Dítě samo si musí vyzkoušet své limity, protože tak je nejlépe pozná a vyrovná se s nimi. Rodiče a blízcí by se v každém případě měli vyhnout jakýmkoli projevům lítosti či soucitu. (Kraus 2005)

3 Praktická část – kazuistika

Kazuistika nebo též případová studie patří mezi výzkumné metody a zabývá se popisem jednotlivých případů, např. vznikem, průběhem a vyléčením duševní choroby apod. Stejně jako jedince se může kazuistika týkat i skupiny lidí či instituce. Slouží jako pomoc a srovnání pro podobné případy. (Hartl, Hartlová, 2004, s. 253) Sběr dat probíhal formou analýzy školní dokumentace, pozorováním a testováním.

3.1 Anamnéza

Anamnézou rozumíme diagnostickou nebo výzkumnou metodu, která se zaměřuje na získávání a shromažďování údajů o situaci jedince z oblasti jeho zdravotní, sociální, ekonomické, pedagogické, rodinné a jiné sféry. Cílem je rozpoznat a zjistit, které okolnosti z minulosti mohou mít vliv na vznik současné nemoci, choroby či problému u jedince. (Kroupová 2016, s. 13)

3.1.1 Osobní anamnéza

Eva se narodila z rizikového těhotenství ve 28. týdnu. Těhotenství císařským řezem jako extrémní hypotrof s těžkou centralizací oběhu, porodní hmotnost 550g, stav po porodu vyžadoval 2 měsíce hospitalizaci na JIP a další dva měsíce na jednotce intermediální péče a oddělení nedonošenců. V rámci hospitalizace prodělala několik náročných zákroků - úplná plicní ventilace, těžké záněty, transfuze, 2 operace tříselné kýly...

Seděla a ležla v 18 měsících, chodila ve 3 letech. První slova tvořila od 2 let, věty od 3 let. Trpěla dyslalií, navštěvovala logopedii, delší dobu trvalo noční pomočování.

Mezi Eviny zájmy patří příroda, zvířata, především koně, od útlého dětství dochází na hippoterapie. Zajímají ji také auta, roboti, pohádkové příběhy plné superpadouchů.

Rozumové schopnosti se pohybují v horním pásmu lehké mentální retardace, složka verbální v pásmu mezi normou a deficitem, v názorové oblasti se silně projevuje kombinace postižení, jedná se především o oslabení vizuomotoriky, zrakového vnímání a prostorové orientaci. Rodinná anamnéza

Evina matka v době těhotenství dosáhla 24 let, kvůli obezitě zjištěn vysoký krevní tlak v těhotenství, jinak zdravá. Přesná příčina špatného vývoje plodu, kdy od 18. týdne docházelo postupnému propadu v růstu plodu, nezjištěna. Otec kuřák, obézní, operace žlučnickových kamenů, jinak zdravý. Psychické anomálie nezjištěny. Sourozence nemá.

3.1.2 Ústavní anamnéza

Eva je dívka s kombinovaným postižením, DMO, opožděným psychomotorickým vývojem. Intelektové schopnosti jsou v pásmu středně těžké MR, IQ v rozmezí 45-48b. Eva je vedena dlouhodobě v SPC pro tělesně postiženou. Od 18 měsíců je diagnostikována DMO, lehká spastická kvadruparéza, ortopedická vada, lehká až středně těžká mentální retardace, nezralost, centrální zraková vada, vada řeči, od 5 let zjištěna epilepsie, medikovaná, dosud sledována na neurologii.

V rámci verbálního myšlení jsou informace fixovány mechanicky, chybí však schopnost praktické aplikace a využití vědomostí.

Sebeobsluha odpovídá mentálnímu věku 5-6 let, zvládá jen s dopomocí. Nají se samostatně lžící, při užití příboru potřebuje dopomoc s krájením. Pije z hrnku – dříve jen brčkem. Velmi pomalu se s dopomocí oblékne. Nechápe pojem naruby.

Eva se kvůli zrakové vadě špatně orientuje v prostoru, dokonce nepřejde samostatně silnici. Časová orientace je velmi slabá. Nechápe denní režim, pouze ráno, večer, poledne, hodiny neumí. Má mechanicky naučené dny v týdnu, měsíce. Jsou u ní patrné známky atypického autismu, jako je nepochopení sociálních situací, tendence k rituálům, stereotypní projevy, emoční nezralost, snížená adaptabilita, přecitlivělost na zvuky, změnu, jistá naivita.

Eva bývá impulzivní. Vyskytují se u ní stereotypní pohyby prstů a občasné sebepoškozovací tendence – prokusování rtů. Upřednostňuje sezení, zejména v cizím prostředí. Problémová adaptace na změny – má strach z neznámých věcí a situací. Při sledování filmu se vžívá do děje, je emočně vtažena, kvílí, vzdychá, heká... Je přecitlivělá na zvuk – vadí ji hlučnější auto i domácí spotřebiče, zacpává si uši.

Všeobecná informovanost a celkový přehled je u Evy hluboce podprůměrný, odpovídá necelým 7 roků. Pojmově logické myšlení rozvinuto na úrovni kolem 9 let, z početních zadání zvládne pouze velmi jednoduché úkoly do 10 s názorovou dopomocí.

Formulář z SPC (Příloha č. 1) hodnotí sociální hlediska, psychomotorické schopnosti a rodinné zázemí žákyně. Z tohoto měření mimo jiné vyplývá, že Eva je milá, společenská a komunikativní až upovídaná. V hodinách je aktivní, ale na druhou stranu i vzdorovitá. Na zadávaných úkolech pracuje ochotně, s velkou snahou svých schopností. Potřebuje a vyžaduje individuální vedení a dopomocí asistenta.

3.1.3 Školní anamnéza

Eva je vzdělávána podle ŠVP školy, který vychází ze vzdělávacího programu ZŠ speciální. Třída je složena ze 6 žáků různých ročníků, podobných diagnóz. Výuka je vedena speciálním pedagogem a žákům je k dispozici podpora v podobě asistenta pedagoga. V takových podmínkách je možné maximální rozvinutí jejich vzdělávacích potřeb. Z analýzy školní dokumentace vyplývá, že školní výkony mají pozvolný, velmi pomalý progres:

1. a 2. ročník byla Eva integrována v malé venkovské ZŠ, pracovala za asistence své matky, pro předměty český jazyk a matematika byl zpracován IVP. Ze slovního hodnocení vyčteme, že má dobré pracovní návyky, dokáže sama připravit i uklidit pomůcky na hodiny. Má potíže s prostorem, pravo-levou orientací. Jemná motorika je neobratná, úchop pera je křečovitý, píše jen hůlkovým písmem, ale zvládne přepis z tiskacího. Psaní si přibližuje na vzdálenost 10cm. V matematice používá žetony, kartičky s obrázky. Sedí ukázněně, klidně, je pasivní. Nestíhá plnit frontální úkoly, je zmatená. Přesné pokyny je schopna respektovat. Na základě psychologického vyšetření bylo zjištěno, že porucha jemné motoriky způsobuje opoždění grafomotoriky, zrakové rozlišování je podprůměrné, a projevovalo se opoždění fonemického sluchu. Navíc Eva není ve třídě začleněna – probírá jiné učivo, pracuje jen pod přímým vedením matky – asistentky. Evě bylo odborníky doporučeno ukončení individuální integrace a pokračování vzdělávání v ZŠ praktické.

Podle ustanovení §49; ods. 1 zákona 561/2004 Sb. (školský zákon), byla Eva vřazena do 3. ročníku ZŠ praktické jako žákyně velkých rozdílů. Na jedné straně je sociálně velmi zdatná, umí být velice milá, příjemná, rozumná, ale na druhou stranu vzdorovitá, líná, neposlušná. Žákyně velice ráda navštěvuje dětský kolektiv, je kamarádká, někdy až příliš – děti lechtá a nepříjemně osahává. Těžko chápe, že je jim to nepříjemné. Na druhou stranu se s dětmi ráda dělí, často nosí sladkosti i pro ostatní. Je stále velice hravá, do školy nosí různé hračky a často s nimi vyrušuje při výuce.

I v ZŠ praktické pokračovala v předmětech český jazyk a matematika podle IVP. Dosud píše jen velkými tiskacími písmeny, často mimo řádky, zvládá jen kratší text. Čtení je pomalé, ale všechna písmena má upevněna. Větší problémy má Eva v matematice, kde pracuje s velkou nechuť a odmítá pracovat. Ani příklady do 10 nejsou správně vypočítány, ale opraví se s pomocí počítadla. Číselnou řadu do 20 má upevněnu. V násobilce jí byla povolena kalkulačka. Mezi oblíbené předměty patří

hudební výchova a prvouka, kde je velmi zdatná, má přehled, nadprůměrné znalosti o zvířatech. Velmi se zlepšila ve výtvarných činnostech. Kvůli zdravotnímu stavu je osvobozena od TV, ale během půl roku se velmi zlepšil pohyb v prostorách třídy a školy.

Pátý ročník ovšem přinesl další problémy: Eva již nevládá osnovy ZŠ praktické a učitelé doporučují přestup na osnovy ZŠ speciální. V chování je nesoustředěná, odmlouvá, má malou pracovní výdrž. Píše stále pouze tiskacím písmem, při psaní delších slov působí písmo neupraveně, nečitelně, s pravopisnými chybami. Ústně ale dokáže správný pravopis zdůvodnit. Nejvýraznější obtíže jsou patrné stále v matematice, kde je nutné přímé vedení. Obsah učiva neodpovídá nárokům. Zvládá číselnou řadu do 20, od 50 se ztrácí. Chybí představitivost ve slovních cvičeních, numerické počítání zvládá pomocí kalkulačky. Při neoblíbené práci smlouvá a snaží se ji oddalovat. Musí pracovat pod přísným dohledem. Snaží se pracovat pod příslibem pochvaly. Je nutné vyzdvihnout péči matky, která poskytuje Evě podporu, ale zároveň přísný a důsledný dohled. Díky tomu má Eva všechny domácí úkoly vždy vypracované a pomůcky připravené.

V šestém ročníku dosáhla Eva mnoha velkých osobních vítězství ve zvládnání vlastního života, hlavně sebeobsluhy, i když za značné pomoci matky. I nadále je nutná osobní asistence ve vzdělávacích předmětech, na kterou je zvyklá a výborně s ní spolupracuje. Učivo 6. ročníku se snaží zvládnout, ovládá vyjmenovaná slova, ale tvarosloví je už nad její síly. Naukové předměty jsou těžko zapamatovatelné. Přírodopis ji baví, má velké znalosti. Ve výchovách pracuje se zájmem. Rozumové schopnosti se u Evy nacházejí ve spodním pásmu lehké mentální retardace, jsou hraniční mezi vzděláváním podle osnov ZŠ praktické a speciální.

Sedmý ročník absoluuje v kmenové třídě s asistencí, ale český jazyk a matematiku zkouší v kolektivu dětí vzdělávaných podle osnov ZŠ speciální.

Do osmého ročníku přestupuje plně do třídy, která využívá osnovy ZŠ speciální s výraznou redukcí učiva a s podporou pedagogické i osobní asistence. Matematiku bohužel nevládá vůbec, proto je hodnocena slovně, spíše motivačně, aby u ní přerývala radost ze vzdělávání. Eva je z neúspěchu frustrovaná a na delší dobu se není schopna soustředit na další výkon. Osobní asistence je nezbytná i pro pomoc při přesunech, sebeobsluze a osobní hygieně. Učitelka negativně hodnotí působení dětského seriálu, kdy si Eva přenáší celé epizody do běžného života, občas i nahlas hovoří s fiktivními postavami a je mimo realitu. Postupně dochází ke zhoršení i v českém jazyku. Eva musí 8. ročník opakovat, aby si učivo zafixovala a došlo alespoň k elementárnímu zlepšení. Celkově došlo k mírnému zhoršení dosahovaných výsledků – v učivu i sociální oblasti. Ulpívání na dětském seriálu sice ustalo, ale vytvořila si svět u počítače a mobilu. Zhoršila se krátkodobá paměť. Eva se chce věnovat jen věcem, které ji baví, což je ve školní práci neslučitelné. Je třeba více opakování a soustavného vedení.

Ani opakovaný 8. ročník však nasmazal problémy v matematice a psaném projevu. Zhoršila se i sociální oblast. Objevují se naprosto dětské projevy, které se dosud nevyskytovaly a jež souvisejí s regresí osobnostního rozvoje. Občas se objeví drzost a nevhodné chování k dospělým. Přetrvávají problémy s hrubou i jemnou motorikou. I péče rodiny musela zaznamenat změny. Rodiče rezignovali na další podněty a rozvoj schopností a jejich zájmem je především ochrana a dceřina pohoda. Přesto je domácí příprava i spolupráce s rodinou vzorná.

V devátém ročníku již Eva pracuje spolehlivě, ustaly problémy ve psaní, dokáže napsat i delší text. Čtení je na výborné úrovni, je vidět, že Eva doma pravidelně čte a knihy ji zajímají. V matematice zvládá počítání desítek i jednotek do sta bez přechodu desítky. Problém zatím dělá uvědomění si rozdílů mezi desítkami a jednotkami v zápise čísel. Pracuje vždy s počítadlem či čtvercovou sítí. V ostatních předmětech dosahuje výborných výsledků. Potíže má s krátkodobou pamětí a soustředěním na činnosti, kterou jsou na okraji jejího zájmu. Občas se vyskytují v jejím chování drzosti, které si vzhledem ke své diagnóze plně neuvědomuje.

10. ročník znamená zlepšení i v matematice. Eva zvládá počítání desítek i jednotek do sta s přechodem desítky, desítkové násobky a s dopomocí i násobky dvou. Na žádost rodiny je Evě opakovaně umožněno prodloužení školní docházky. Na základě rozsahu kombinace postižení je zařazení Evy do vzdělávání v ZŠ zřízené podle §16 odst. 9 školského zákona pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami zcela opodstatněné. Eva působí zdánlivě sociálně zdatně, má znalosti zejména v oblasti přírodovědy, ale další její výkony jsou typické pro její postižení. Kolísavé výkony a snadná unavitelnost přetrvávají. Potíže má i nadále s krátkodobou pamětí a soustředěním na činnosti, které jsou na okraji jejího zájmu. Uchyluje se do virtuálního světa, nedokáže mnohdy oddělit realitu od toho, co zná z televize.

Školské výkony mají pozvolný a velmi pomalý progres. Letos však je Evě povoleno prodloužení školní docházky zřejmě již naposledy.

3.2 Pozorování

Pozorování je záměrné a vědomé vnímání okolních vjemů, která by jako výzkumná metoda měla splňovat kritéria systematickosti, plánovitosti, přesnosti a záměrnosti. (Kroupová 2016, s. 37)

3.2.1 Pedagogické pozorování

Pedagogické pozorování je metodou získávání dat o pedagogické realitě. Pozorování klasifikujeme na dlouhodobé a krátkodobé (zpravidla jedna vyučovací jednotka), vlastní/přímé a nevlastní/zprostředkované. Podle toho, kdo pozorování provádí, jej rozlišujeme na introspekci a extrospekci. Pozorování má dobrou validitu, pokud se pozoruje skutečně to, co se pozorovat má, a dobrou reliabilitu, pokud není ve větší míře zatíženo chybami. Má-li mít pozorování dobrou validitu, musí mít vysokou reliabilitu. Určité kvalitě pozorovaného jevu je přiřazována kvantitativní hodnota na posuzovací škále. (Chráška 2016)

V této práci je použita metoda dlouhodobého vlastního i zprostředkovaného pozorování. Ke kvantifikaci výsledků je použita pětistupňová škála. Cílem pozorování v této práci je zhodnocení kognitivních a psychomotorických schopností pozorované dívky.

3.2.2 Zjištění

Eva je vzdělávána v programu vycházejícího z RVP ZŠ speciální – 1. díl, ve třídě se sníženým počtem žáků. Třída je složena ze 6 žáků různých ročníků, což klade velké požadavky na organizaci výuky. Ve třídě je po celou dobu přítomna asistentka pedagoga.

Nároky učiva zcela odpovídají Eviným možnostem, vyhovuje jí malý kolektiv a individuální přístup ze strany pedagoga. Atmosféra ve třídě je velice příjemná, klidná, Eva zvládá pracovat jak samostatně, tak za částečné dopomoci pedagoga nebo asistentky pedagoga.

Pozorování probíhalo formou náhledu do výuky českého jazyka a matematiky i přímou pedagogickou činností v hodinách pracovního vyučování, konzultací s třídní učitelkou i asistentkou a zákonným zástupcem, matkou.

Tabulka č. 1: Pedagogické pozorování schopností žáka						
Jméno	Eva				Hodnocení	
	1	2	3	4	5	
Chování	bez obtíží	občas ruší povídáním	má nemístné poznámky	ruší	nepřízpůsobivé	2
Český jazyk						
Pracovní tempo:	rychlé	stihne úkol před limitem	stihne úkol v limitu	pomalé	úkol nestihne	5
Zadanou práci zvládá:	má i práci navíc	zvládá nad rámec	v plném rozsahu	ve zkrácené podobě	nezvládá	4
Samostatnost:	pracuje sama	potřebuje poradit	s občasnou dopomocí	s častou dopomocí	výhradně s dopomocí	4
Gramatika:	bezchybně	občas chybí	chybuje	zná, neaplikuje	nezná, neaplikuje	4
Čtení:	pěkně, plynule	plynulé	bez modulace	nejisté	s pauzami, nejisté	2
Porozumění textu:	chápe obsah i s podrobnostmi	chápe obsah	nerozumí některým slovům	rozumí v hrubém kontextu	bez porozumění	1
Mluvený projev:	velká slovní zásoba	mluví ve větách	mluví stroze	odpovídá jen stručně	odpovídá jednoslovně	1
Práce s textem:	orientuje se bez potíží	orientuje se	hrubě rozumí	nejistá	nezvládnutá	1
Matematika						
Pracovní tempo:	rychlé	stihne úkol před limitem	stihne úkol v limitu	pomalé	úkol nestihne	5
Zadanou práci zvládá:	má i práci navíc	zvládá nad rámec	v plném rozsahu	ve zkrácené podobě	nezvládá	4
Samostatnost:	pracuje sama	potřebuje poradit	s občasnou dopomocí	s častou dopomocí	výhradně s dopomocí	4
'+/- do 100	pohotově bezchybně	bezchybně	občas chybí	potřebuje počítadlo	nezvládá	4
Násobení 2:	zvládá pohotově	zvládá pomalu	občas chybí	potřebuje počítadlo	nezvládá	4
Prvouka:	pracuje nad rámec	pracuje úměrně	splní požadavky	bez většího zájmu	nemá zájem	1
Pracovní vyučování:	pracuje aktivně	úkoly splní	pracuje	nezapojuje se	odmítá	1
Pracovní tempo:	rychlé	stihne úkol před limitem	stihne úkol v limitu	pomalé	úkol nestihne	5
práce s detaily:	precizně	dobrá	detaily zaregistrovány	odbylá práce	detaily ignoruje	1
Soustředěnost:	plně soustředěná	rušena vnějšími vjemy	potřebuje pauzy	potřebuje časté pauzy	nesoustředí se	4
Průměr:						3,30

Pozorování potvrzuje, že většinu pozorovaných činností zvládá Eva na spodní hranici hodnotící škály. Větší obtíže jí činí úkoly, ve kterých je třeba uplatnit logický úsudek, nebo kde je stanoven časový limit. Naopak relativně lepších výsledků dosahuje tehdy, pokud může uplatnit pečlivost a své přírodovědné znalosti bez nutnosti vyvozování. Pracovní tempo Evy je ve všech pozorovaných předmětech hodnoceno stupněm 5, úkol za časový limit většinou nestihne.

Naopak Eva velice dobře, plynule čte, samostatně doplňuje chybějící slovo v textu, v básničce. Čte s porozuměním. Ráda a hodně vypráví, má svá oblíbená témata, především zvířata, a v tom má velký, mnohdy až encyklopedický přehled. Má velice dobrý mluvený projev, slovní zásoba je dobrá, vyjadřuje se ve větách. V mluveném projevu je velice spontánní, neostýchá se, ráda povídá. Čte téměř plynule, rozumí i delšímu psanému textu, pamatuje si ho a reprodukuje.

Píše pouze velkým tiskacím písmem, relativně úhledně, zná celou abecedu. Znalosti gramatiky nedokáže aplikovat, diktát je na zvolené škále pozorování hodnocen 4. Potíže při psaní jsou ovlivněny zhoršenými motorickými dovednostmi.

Největší nedostatky se projevují v matematice, všechna hodnotící kritéria se pohybují na stupni 4-5. Eva dokáže napsat číslo dle diktátu, sčítá a odčítá téměř samostatně do 100 bez přechodu desítky. S přechodem desítky již potřebuje počítadlo, na škále pozorování odpovídá stupni 4. Jednoduché slovní úlohy zvládne s trvalou dopomocí. Zná základní geometrické tvary, rýsuje s velkou dopomocí. S problémy narýsuje přímkou, označí ji a změří pravítkem s přesností na celé cm. Počítání není její oblíbenou činností, musí být více motivována.

Eva dokáže pracovat částečně samostatně, částečně s dopomocí pedagoga nebo asistentky pedagoga, hodnocena je stupněm 4. Velké problémy jí činí jemná motorika (stříhání nůžkami). Eva nutně potřebuje pomoc asistentky při všech činnostech: při přípravě pomůcek, školní práci i v přesunech ve škole. Oběd jí musí být přinesen na místo, jíst zvládá sama.

Pozornost Evy je krátkodobá a velice snadno odklonitelná, hodnocena stupněm 4. Vzhledem k základnímu tělesnému postižení je velkým problémem koordinace oko–ruka. V pracovním vyučování pracuje pečlivě a trpělivě, úkoly se snaží dokončit. Eva je celkově velice pečlivá při práci, hodnocena stupněm 1.

Výsledky pozorování kognitivních a psychomotorických schopností pozorovaného odpovídají stanovené anamnéze a mentálnímu věku pro osoby postižené středně těžkou mentální retardací (6-9 let) a potvrzují vhodnost zařazení Evy do speciální třídy s nutností sdíleného asistenta.

3.3 Testování

Testování můžeme definovat jako zkoušku, úkol, identický pro všechny zkoumané osoby s přesně vymezenými způsoby hodnocení výsledků a jejich číselného vyjadřování (Chráska 2016). Didaktický test je nástroj systematického zjišťování výsledků výuky (Byčkovský 1982)

3.3.1 Didaktické testy

Didaktické testy se liší svými vlastnostmi a rovněž tím, jaké informace díky nim získáme. (Chráska 2016) Z hlediska klasifikace didaktických testů (Byčkovský 1982) využíváme v této práci testy nestandardizované, tedy testy, u nichž neproběhlo ověřování na větším vzorku žáků, a byly připraveny samotným pedagogem. Provedené testy byly zaměřeny na ověření psychomotorických schopností a zjišťovaly jak schopnost úkol splnit, tak relativní výkon vůči ostatním žákům v testované skupině. Výsledky provedených testů jsou numericky škálované, ale z povahy zvolených testovacích

úloh je nutné je považovat za testy do značné míry subjektivně skórovatelné. Provedené testování ověřuje jak rychlost řešení úlohy testovanou osobou, tak i zvládnání úrovně obtížnosti.

3.3.2 Zjištění

Testování probíhalo v hodinách pracovního vyučování a výtvarné výchovy, volba testů musela tudíž odpovídat náplni jednotlivých hodin. Testována byla celá třída, tedy pětičlenná referenční skupina. Jednotlivá kritéria jsou hodnocena pětistupňovou škálou, kdy stupeň 1 znamená nejlepší hodnocení a stupeň 5 nejhorší. Testování zahrnovalo různé techniky: práce s pastely, vodovkami, voskovými barvami či lepidlem. Všechny testy mají společné kritérium rychlosti, kdy 5 znamená nedokončení úkolu během jedné vyučovací hodiny. V ostatních kritériích se ve velké míře zobrazuje subjektivní hodnocení, neboť pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami je důležitá i například snaha, která je však empiricky jen těžko prokazatelná.

Tabulka č. 2: Výsledky testování v referenční skupině

žák	omalovánka - preciznost	omalovánka - rychlost	nakreslit oblíbené zvíře - reálnost zobrazení	nakreslit oblíbené zvíře - zaplnění pozadí	nakreslit oblíbené zvíře - rychlost	slunce na nebi - kružnice	slunce na nebi - zaplněné pozadí	slunce na nebi - rychlost	šperk - formování kuliček z krepového papíru	šperk - čistota práce	šperk - rychlost	šperk - kreativita	průměr
Eva	1	5	3	3	5	2	3	5	1	1	5	1	2,92
2	4	2	3	3	1	3	3	2	3	3	2	1	2,50
3	4	5	4	4	5	4	4	5	2	3	5	3	4,00
4	3	1	2	2	1	2	2	2	2	2	1	1	1,75
5	1	1	2	2	2	1	1	2	1	1	2	1	1,42
průměr	2,60	2,80	2,80	2,80	2,80	2,40	2,60	3,20	1,80	2,00	3,00	1,40	

Přehled zobrazuje výsledky testování výtvarných prací v referenční skupině 5 žáků, Eviny konkrétní výtvary jsou součástí této práce ve formě příloh.

Prvním testem byla omalovánka zimní čepice (Příloha č. 2), kde byly hodnoceny preciznost vybarvování a volba správných barev, druhým kritériem byla rychlost. Druhým úkolem bylo pastelkami nakreslit oblíbené zvíře (Příloha č. 3). Hodnotila se reálnost zobrazení včetně volby správných barev, dostatečně zaplněné pozadí a rychlost. Třetím výkresem je slunce na nebi (Příloha č. 4), kdy žáci nejprve voskovkou vykroužili slunce a poté přetřeli tmavou vodovou barvou celý obrázek. Hodnotila se kvalita soustředných kružnic, zaplněné pozadí a rychlost. Škola, kam Eva dochází, se v loňském školním roce zúčastnila zajímavého městského projektu. Žáci vytvářeli díla související s historií i současností města. Celá Evina třída vyráběla granátové šperky pomocí kombinované techniky. Některá jejich díla byla zveřejněna v publikaci vydané u příležitosti oslav města. Evina práce otištěná v publikaci je součástí mé závěrečné práce jako Příloha č. 5.

Z šetření vyčteme, že z hlediska zjišťovaných schopností Eva patří ve třídním kolektivu žáků se speciálními vzdělávacími potřebami k průměrným až podprůměrným žákům. Její tempo je hodnoceno stupněm 5, práci nikdy nezvládla během jedné vyučovací hodiny. Na druhou stranu je velmi kreativní a má smysl pro detail. Zatímco spolužáci rychle a neúhledně udělali pár tahů pastelkami, Eva velmi pečlivě vybarvovala všechny detaily. Jedna vyučovací hodina jí nestačila k dokončení práce.

3.4 Navrhovaná doporučení

Diagnóza kombinovaného postižení Evu zařazuje ke vzdělávání s podpůrnými opatřeními 4. stupně. Navrhovaná doporučení, která vycházejí z provedené analýzy záznamů, pozorování a testování, v této práci členíme na doporučení pro rodinu a doporučení škole.

3.4.1 Navrhovaná doporučení vzhledem k rodině dítěte

Vzdělávací proces pro děti s mentálním postižením je náročný a zdoluhavý. Každá nová dovednost se musí upevňovat – nejlépe v klidném a přátelském prostředí, pomocí odborníků. Každý další rok, který Eva prožije ve vzdělávacím procesu základní školy pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami, jí pomůže v celoživotním procesu učení a další socializace. Vzhledem k tomu doporučuji rodině znovu **sepsat žádost na zřizovatele školského zařízení, aby mohla Eva dál pokračovat ve vzdělávání podle §16 odst. 9 školského zákona** jako doposud.

Dále bych rodině doporučila po konzultaci s SPC **vytipovat a navštívit organizace v místě bydliště a jeho okolí, které Evě umožní další rozvoj praktických dovedností** po ukončení vzdělávání ve stávající ZŠ. Rodině lze doporučit **podporovat proces Eviny socializace a jejího zapojování do praktických činností**, například vhodnými formami dozorovaných domácích prací, které ji umožní upevňovat návyky, zlepšovat hrubou i jemnou motoriku a zvyšovat tak její potenciál pro její možné uplatnění na trhu práce. V dospělosti by mohla zvládat jednoduchou manuální práci pod odborným dohledem.

3.4.2 Navrhovaná doporučení vzhledem ke škole

Vzdělávací proces se ve škole zřízené podle §16 odst. 9 školského zákona přizpůsobuje úrovni psychického a fyzického rozvoje žáků se zdravotním postižením. Vzhledem k variabilitě schopností a úrovni vědomostí a dovedností je nezbytné při vzdělávání **uplatňovat individuální přístupy** odpovídající anamnéze a vývojovým a osobnostním specifikům žáka, za přispění nejvyšší míry podpůrných opatření. Vzhledem k pozorované nízké úrovni logického uvažování žákyně doporučuji **aplikovat metodu postupných kroků**, kdy rozdělením na menší části usnadníme žákovi práci, neboť kratší úseky a dílčí úlohy jsou pro něj přehlednější a srozumitelnější. Žádoucí je rovněž **poskytování intenzivní zpětné vazby** při výuce. Pro fixování vhodného chování lze doporučit **využívat prvky pozitivního posilování**.

Pro maximální rozvoj Evinych schopností a fixaci dosavadních dovedností je důležité **klást přiměřené nároky, umožnit jí pracovat nižším tempem** bez časového stresu a pokračovat v nácviku a zdokonalování sebeobslužných dovedností. Je vhodné její **schopnosti rozvíjet zapojením do vhodných pracovních činností**.

4 Závěr

V rámci závěrečné práce byla zpracována kazuistika dívky s kombinovaným postižením navštěvující základní školu zřízenou dle § 16 Školského zákona. Cílem bylo zmapovat efektivitu průběhu vzdělávacího procesu.

Analýzou školní dokumentace, vlastním pozorováním a testováním zjišťujeme, jak probíhá edukace jedince se zdravotním hendikepem. Závěrečná práce se podrobně věnuje údajům ze školní dokumentace, neboť jejich chronologické řazení přesně mapuje schopnosti a mentální vývoj dívky. Nastoupila do běžné základní školy, ale již po dvou letech bylo jasné, že nároky na ni jsou příliš vysoké. Proto musela přestoupit do školy praktické, následně až do školy speciální. Práce potvrzuje, že dívka je v současné době zařazena do vhodného vzdělávacího zařízení, které odpovídá jejím vzdělávacím potřebám, kde si upevňuje své schopnosti a dovednosti. Jeden z výsledků práce je návrh doporučení pro rodinu a školu, jaká opatření, postupy a metody využívat v dalším procesu vzdělávání a socializace zkoumané žákyně.

Použitá literatura

- BYČKOVSKÝ, P., 1982. *Základy měření výsledků výuky: Tvorba didaktického testu*. Praha: České vysoké učení technické v Praze.
- DOKOUPILOVÁ, M., aj., 2016. *Narodilo se předčasně*. 2.vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1072-6.
- FISCHER, S., aj., 2014. *Speciální pedagogika - Edukace a rozvoj osob se specifickými potřebami v oblasti somatické, psychické a sociální*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-792-7
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H., 2004. *Psychologický slovník*. Praha: Portál. ISBN: 80-7178-303-X.
- CHRÁSKA, M., 2016: *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu*. 2. akt. vydání. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-271-9225-0.
- JUCOVIČOVÁ, D., ŽÁČKOVÁ, H., 1996. *Metody práce s dětmi s LMD*, 1. vydání, Praha: D+H.
- JUCOVIČOVÁ, D., ŽÁČKOVÁ, H., 1997. *Metody hodnocení a tolerance dětí se specifickými poruchami učení.*, 1. vydání, Praha: D+H.
- KRAUS, J., aj. 2005. *Dětská mozková obrna*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-2471018-8.
- KROUPOVÁ, K. A KOL, 2016. *Slovník speciálněpedagogické terminologie*, 1. vydání, Praha: Grada. ISBN 978-80247-5264-8.
- KRŠEK, P., aj., 2020. *Dětská mozková obrna*. Praha: Galén. ISBN 978-80-7492-476-7.
- Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky: Mezinárodní klasifikace nemocí. F70-F79 - Mentální retardace, [online] 2022 [vid. 14. 10. 2022]. Dostupné z: <https://mkn10.uzis.cz/prohlizec/F70-F79>
- OPATŘILOVÁ, D., 2004. *Pedagogická intervence v raném a předškolním věku u jedinců s dětskou mozkovou obrnou*. Brno: MU. ISBN 80-210-3242-1.
- SLOWÍK, J., 2010. *Komunikace s lidmi s postižením*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-691-9.
- SVOBODA, M., aj., 2009. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-566-0.
- STRAŇÁK, Z., aj. *Problematika předčasně narozených dětí* [online] Nadační fond pro předčasně narozené děti a jejich rodiny [vid. 14. 10. 2022]. Dostupné z: <http://www.predcasnenarozenedeti.cz/cs/Problematika-predcasne-narozenych-deti.html>
- ŠVARCOVÁ, I., 2001. *Mentální retardace*. 1.vyd. Praha: Portál. ISBN: 978-80-7367-889-0.
- VÁGNEROVÁ, M., 2007. *Vývojová psychologie pro obor speciální pedagogika předškolního věku*. Liberec: TUL. ISBN 978-80-7372-213-5.
- VALENTA, M., MÜLLER, O., 2013. *Psychopedie, teoretické základy a metodika*, 5. vydání, dopl. a upr., Praha: Parta, 978-80-7320-187-6.
- VÍTKOVÁ, M., 1998. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-51-6
- VÍTKOVÁ, M., 2006. *Somatopedické aspekty*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-134-0.
- Věstník MŠMT ČR č. 8/1997, č. j. 25602/97-22

Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2016, částka 10 [vid. 14. 10. 2022]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-27>

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2005, částka 20, s. 503–ISSN 1211-1244 [vid. 14. 9. 2022]. Dostupné z: https://ppropo.mpsv.cz/zakon_561_2004

ZELINKOVÁ, O., 1994. *Poruchy učení*, 1. vydání, Praha: Portál, ISBN 80-7178-038-3.

Přílohy

Příloha č. 1	Formulář
Příloha č. 2	Ukázka výtvarných prací – omalovánka
Příloha č. 3	Ukázka výtvarných prací – oblíbené zvíře
Příloha č. 4	Ukázka výtvarných prací – slunce
Příloha č. 5	Ukázka výtvarných prací – Granátový šperk (zveřejněn v publikaci k výročí města)
Příloha č. 6	Ukázka zapojení do domácích činností – válení těsta
Příloha č. 7	Ukázka zapojení do domácích činností – formování těsta

Příloha č. 1

Příloha č. 1

EVA

Zájem o vyučování: pasivní – aktivní – klade otázky – hlásí se/ nehlásí se

Dítě působí jako: klidné – hodné – vyrovnané – sebejisté – bázlivé – plaché – litostivé – smutné – vzdorovité – výkyvové v náladách a projevech – impulzivní – nesnášenlivé – neurotické projevy:
jiné charakteristiky:

Motorika, osobní tempo: žák je těžkopádný – pomalý – přiměřeně živý – neklidný – zbrklý – stále si s něčím hraje – jiné:

Pozornost: dobře se soustředí – občas nepozorný – často nepozorný – vyrušitelný.

Chování při práci: žák pracuje samostatně – pracuje pouze pod vedením – vyžaduje stále pomoc – bez pomoci dochází k nápadnému zhoršení výkonů – dokončuje práci – musí být pobízen k pokračování v práci – bezdůvodně přerušuje práci

Samostatnou práci

má redukovanou → stihne – nestihne vypracovat; výkony jsou odlišné v různých předmětech
vypracovává ve stejném rozsahu jako ostatní → stihne – nestihne vypracovat.

Během vyučování je celkový výkon stabilní – zhoršuje se.

Postavení v kolektivu: vedoucí postavení mezi dětmi – oblíben – přátelský – spíš neoblíben – konfliktní – nenápadný – stojí mimo zájem třídy – obětní beránek – třídní šašek – snadno ovlivnitelný – terčem posměchu pro tělesné postižení – jiné:

Zájmy dítěte, účast na mimoškolních aktivitách: mimoškolní aktivity vítá a aktivně se účastní

Chování k učitelům: přiměřené – nepřiměřené (v čem): občas nezná míru, odmlouvá a je drzá – dá se domluvou korigovat

Příprava na vyučování: dítě nosí věci v pořádku – chodí nepřipravené na vyučování.

Rodiče se školou spolupracují – nezajímají se o výsledky dítěte – zřejmě se s dítětem doma učí – neučí.

Příloha č. 2

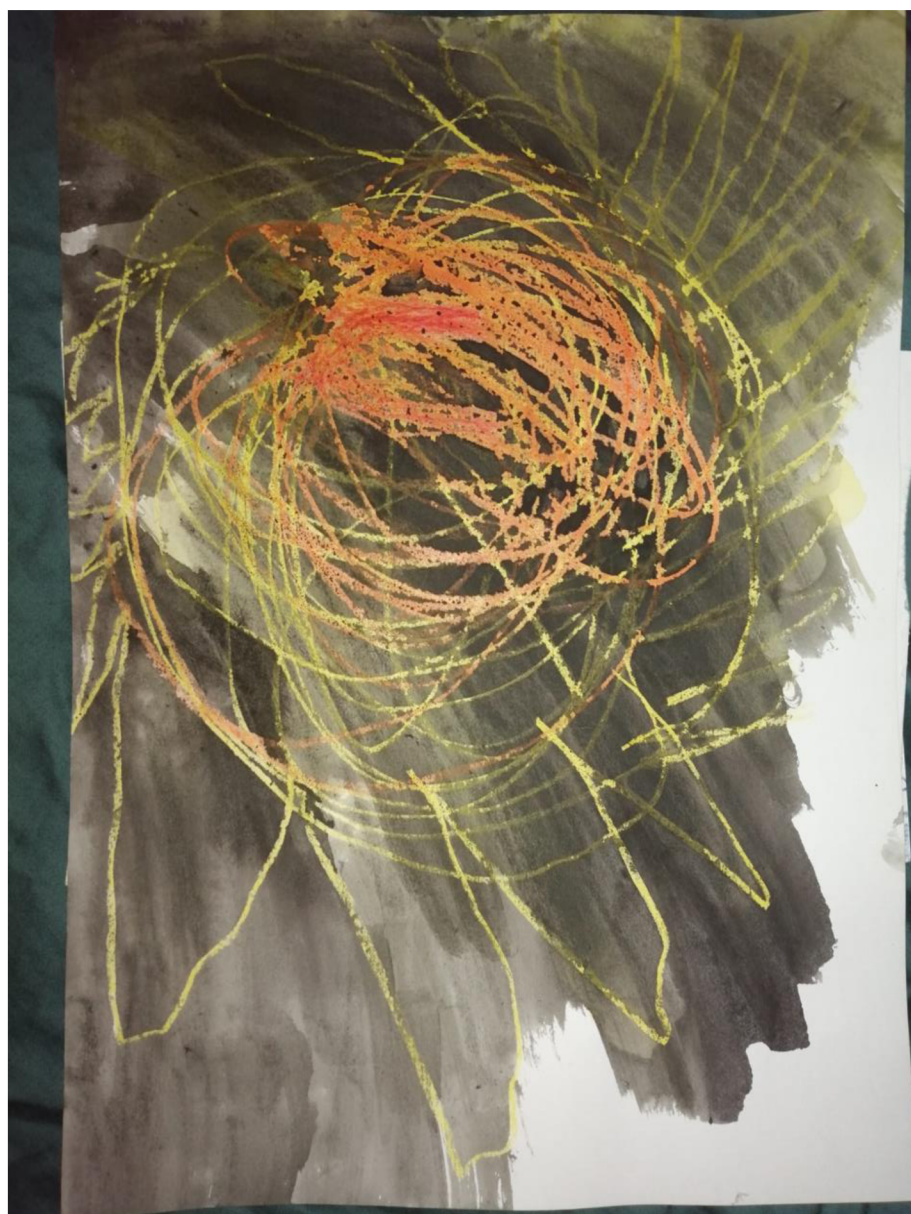

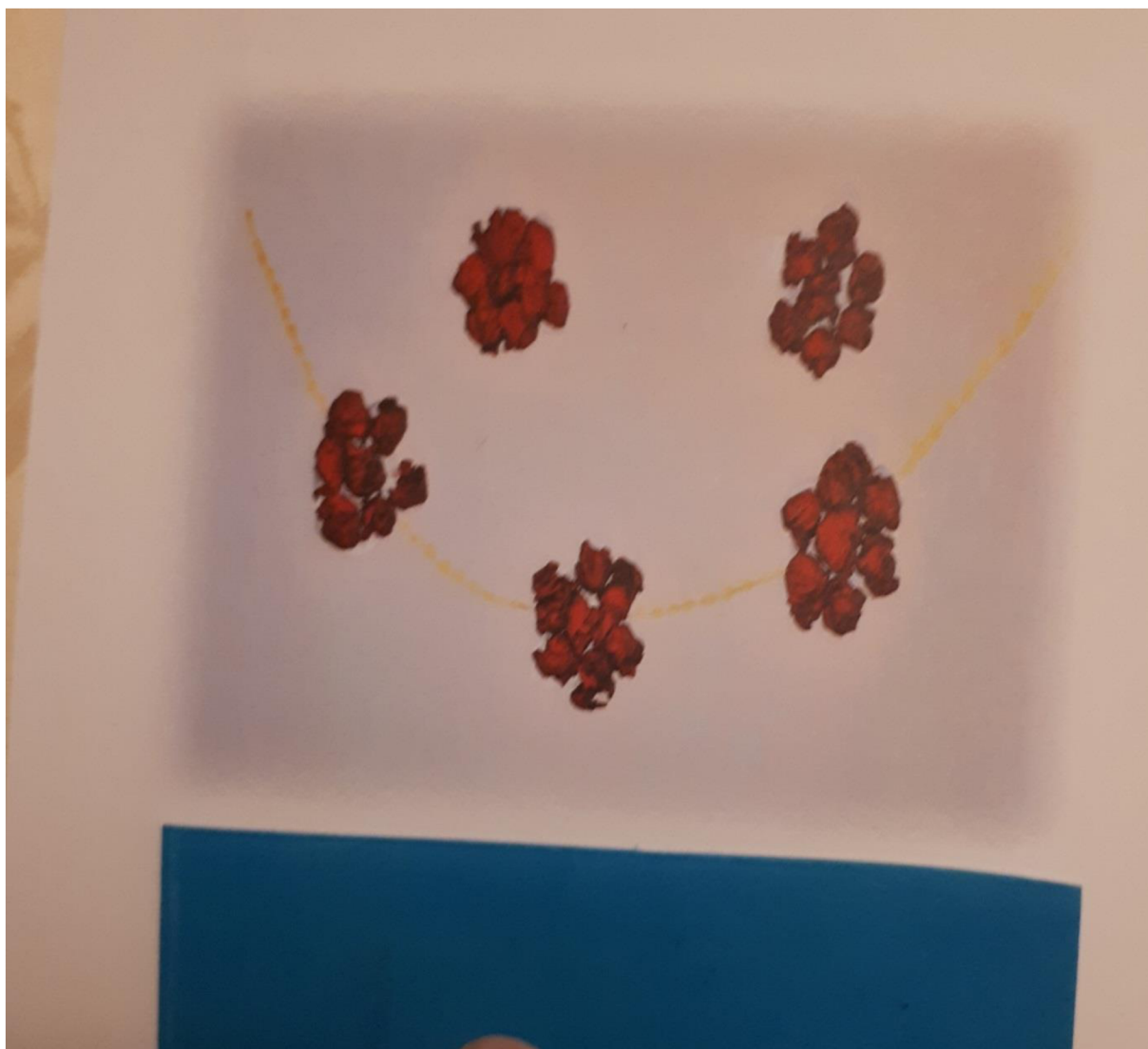
Příloha č. 3

Příloha č. 4

Příloha č. 5

Příloha č. 6

Příloha č. 7

